1. Галян О. І. Наступність дошкільної та початкової освіти: конкретизація предметного поля дослідження // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2022. Вип. 36. С. 34–42.
2. Машкіна Л. А. Проблеми наступності дошкільної та початкової освіти в умовах Нової української школи // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2019. № 26. С. 276–280.
3. Інструктивно-методичні рекомендації «Про забезпечення взаємодії в освітній роботі з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку»URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v (дата звернення: 07.04.2026).
4. Остапенко Л. В., Нарожна Н. І. Педагогічна діяльність і педагогічна творчість // Імідж сучасного педагога. 2023. № 4. С. 133–140.
5. Поліщук Н. В. Особистісно орієнтований підхід у процесі підготовки майбутніх вчителів технологій: сучасний стан й особливості впровадження // Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 47. С. 205–209.
6. Яценко С. В. Наступність дошкільної та початкової освіти крізь призму концепції Нової української школи // Молодь і ринок. 2018. № 7. С. 37–41

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У РОБОТІ ЗДО ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вікторія Сидорчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І.П.Рогальська-Яблонська, доктор педагогічних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

SOCIAL DEVELOPMENT OF THE CHILD: ENSURING CONTINUITY IN THE WORK OF PRESCHOOL EDUCATION AND PRIMARY SCHOOL

Viktoriia Sydorchuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У тезах розглядаються теоретичні та практичні аспекти забезпечення наступності у соціальному розвитку дитини на межі здобуття дошкільного освіти та навчання у початковій школі. Авторка аналізує особливості соціального розвитку дитини, роль педагога та освітнього середовища у формуванні соціальних компетентностей дошкільника й учня початкових класів.*

Ключові слова: *соціальний розвиток, наступність, заклад дошкільної освіти, початкова школа, соціалізація, соціальні компетентності.*

Abstract. *The theses examine theoretical and practical aspects of ensuring continuity in the social development of children at the transition between preschool and primary education. The author analyses key socialisation mechanisms, the role of educators, and the educational environment in shaping the social competencies of preschoolers and primary school pupils.*

Key words: *social development, continuity, preschool education institution, primary school, socialisation, social competencies.*

Питання забезпечення наступності між закладом дошкільної освіти (ЗДО) і початковою школою залишається одним із пріоритетних у сучасній педагогічній науці, оскільки воно передбачає безперервність освітнього й виховного впливу на дитину в період її переходу до нового соціального середовища. Особливого значення це набуває у вимірі соціального розвитку дитини – процесу формування здатності взаємодіяти з навколишнім середовищем, засвоювати соціальні норми, будувати стосунки та реалізовуватися у групі однолітків, що є основою успішної адаптації до шкільного життя**.** Дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців переконливо доводять, що розриви в соціальному досвіді дитини на

переході між двома ланками освіти ускладнюють адаптацію, знижують навчальну мотивацію та негативно впливають на емоційний добробут першокласників, особливо в умовах зміни вимог, режиму та характеру взаємодії з дорослими й однолітками**.** Саме тому забезпечення наступності в соціальному розвитку потребує узгоджених дій педагогів ЗДО і початкової школи, спрямованих на збереження та розвиток уже сформованих у дитини соціальних умінь.

Під поняттям «наступність» у контексті даної роботи розуміємо цілеспрямований, узгоджений перехід дитини з закладу дошкільної освіти до початкової школи, що передбачає координацію цілей, змісту, методів і форм освітньої роботи обох рівнів. І. Бондар та Г. Адамович підкреслюють, що в умовах воєнного стану соціальний розвиток дитини стає критично важливим компонентом наступності між ЗДО і початковою школою, оскільки діти часто мають порушений або нестабільний соціальний досвід через зміну середовища. Автори акцентують, що забезпечення наступності передбачає цілеспрямоване відновлення соціальних навичок – уміння взаємодіяти, довіряти дорослим, працювати в групі та дотримуватися правил у новому колективі, що особливо важливо для адаптації першокласників. Наприклад, якщо дитина через стрес втратила навички командної взаємодії, педагогічна робота має поступово відновлювати їх через спільні ігрові та навчальні ситуації, узгоджені між вихователями та вчителями. Наступність – це не тільки знання про те, що дитина вміє і знає, а й розуміння того, яким шляхом вона до цього прийшла [3, с. 4-9]. Відтак, педагогічна взаємодія між вихователями ЗДО та вчителями початкових класів є базовою умовою забезпечення ефективної наступності.

Соціальний розвиток дитини дошкільного віку охоплює кілька взаємопов’язаних ліній: формування навичок комунікації, розвиток емпатії та толерантності, опанування правил спільної діяльності, самоврядування та відповідальності. Згідно з даними лонгітюдного дослідження R. Pianta та M. Stuhlman, рівень соціальних навичок дитини наприкінці дошкільної освіти є надійним предиктором її академічної успішності та соціальної інтеграції у початковій школі. Водночас вітчизняні дослідники підкреслюють, що соціальна готовність дитини до школи нерідко недооцінюється порівняно з інтелектуальною, хоча саме вона визначає якість шкільної адаптації [10, с. 444-458].

О. Сулік розглядає соціальний розвиток дитини через призму психологічної готовності до навчання і адаптації до школи. У контексті наступності між ЗДО та початковою школою підкреслюється, що ключовим є формування у дитини здатності взаємодіяти з новим соціальним середовищем, приймати правила шкільного колективу та будувати відносини з однолітками й учителем. Соціальна адаптація визначається як результат поєднання емоційної стабільності, комунікативних умінь і здатності до саморегуляції поведінки в умовах нових вимог. Автор акцентує, що недостатній рівень соціальної готовності часто призводить до труднощів адаптації в 1 класі, наприклад конфліктності або ізоляції дитини в колективі. У межах наступності пропонується забезпечувати узгодженість вимог ЗДО та школи через розвиток навичок співпраці, виконання правил гри та поступовий перехід до навчальної діяльності як форми соціальної взаємодії [6, с. 89-98].

О. Бєлова розглядає соціальний розвиток як основу соціальної готовності дитини до шкільного навчання, підкреслюючи його визначальну роль у забезпеченні наступності між ЗДО та початковою школою. Авторка наголошує, що «соціальна готовність включає сформованість навичок взаємодії з однолітками, уміння діяти за правилами групи та адекватно реагувати на вимоги дорослого. У контексті наступності важливо, щоб досвід, отриманий у дошкільній грі (співпраця, домовленості, вирішення конфліктів), безперервно переходив у шкільні форми діяльності, зокрема роботу в парі та колективні завдання. Наприклад, дитина, яка в ЗДО вміє чекати чергу та домовлятися у грі, легше адаптується до шкільних правил поведінки й групової роботи в класі» [2, с. 135].

У дослідженні Т. Піроженко, І. Карабаєвої, Л. Соловйової, О. Хартман соціальний розвиток дитини розглядається не окремо, а як інтегрований компонент загальної

психологічної готовності до школи, де ключове значення має наступність між ЗДО і початковою освітою. Соціальний розвиток трактується як поєднання емоційної, комунікативної та поведінкової готовності дитини до взаємодії у новій соціальній ситуації – шкільному середовищі. Автори підкреслюють, що дитина має не лише володіти знаннями, а й бути здатною перебудовувати систему стосунків: з однолітками, дорослими та новими правилами діяльності.

Наступність між ЗДО та школою розкривається через ідею «безперервного розвитку компетентностей». Тобто соціальні навички, сформовані у грі в дошкільному віці (уміння домовлятися, регулювати поведінку, розуміти емоції інших), мають не зникати в школі, а трансформуватися в навчальну взаємодію (робота в групі, виконання інструкцій учителя, дотримання правил класу). Приклад із змісту підходу: якщо дитина в ЗДО вміє розподіляти ролі в грі («ти лікар, я пацієнт»), то в школі це переноситься в уміння працювати в парі над завданням, слухати партнера і узгоджувати дії. Окремо підкреслюється, що соціальна готовність включає емоційно-ціннісний компонент: здатність приймати нову роль школяра без тривожності, відчувати себе частиною колективу та регулювати власні реакції в конфліктних ситуаціях. Також у роботі акцент зроблено на діагностичному підході: готовність розглядається як рівень сформованості кількох компонентів (емоційного, когнітивного, регуляторного, комунікативного), які разом визначають успішність адаптації дитини в 1 класі. Соціальний розвиток у контексті наступності трактується як «процес перенесення та трансформації дошкільного досвіду взаємодії у шкільні форми діяльності, де провідними є комунікація, емоційна саморегуляція та здатність до співпраці, що забезпечує безболісну адаптацію до нових освітніх умов» [5, с. 18-32].

Аналіз практики засвідчує, що педагоги обох рівнів освіти по-різному трактують поняття «соціальна компетентність». Вихователь ЗДО акцентує на вмінні дитини гратися разом, поступатися, висловлювати свої почуття; учитель початкових класів очікує від першокласника вміння слухати, дотримуватися правил, виконувати завдання в колективі. Ці відмінності в очікуваннях без скоординованої методичної роботи між закладами породжують суперечності, які дитина переживає як стрес. T. Dockett та B. Perry, аналізуючи міжнародний досвід переходу до школи, стверджують, що програми партнерства між ЗДО й початковою школою суттєво знижують тривожність дітей і покращують їхню соціальну адаптацію [8, с. 19].

Значущу роль у формуванні соціальних компетентностей відіграє ігрова діяльність. В. Антонюк і Н. Антонюк стверджують, що «рольова гра, яка поступово трансформується в навчально-рольову, є мостом між соціальним досвідом дошкільника і вимогами шкільного навчання» [1, с. 9]. Саме ця форма діяльності дозволяє дитині «проживати» різні соціальні ролі, вправлятися у вирішенні конфліктних ситуацій, опановувати стратегії кооперації. Відтак збереження і розвиток ігрової діяльності у першому класі є не лише психологічно обґрунтованою, а й методично необхідною умовою наступності.

Важливим механізмом забезпечення наступності у соціальному розвитку є спільне проектування освітнього середовища. Дослідження U. Bronfenbrenner переконливо доводить: середовище, структуроване за принципом «дружньої до дитини спільноти», де дорослі і діти є рівноправними учасниками взаємодії, створює найоптимальніші умови для соціалізації [7, с. 38]. Практично це означає спільні заходи дітей підготовчої групи та першокласників, відвідування початкової школи дошкільниками, участь педагогів ЗДО в методичних об’єднаннях учителів.

Окремого розгляду заслуговує роль сімейного середовища. Батьки є суб’єктами наступності, адже вони є «містком» між двома освітніми просторами. Дослідження H. Fabian та A. Dunlop показують, що батьки, поінформовані про стратегії підтримки соціальної адаптації, активніше залучаються до шкільного life, а їхні діти демонструють вищий рівень самоствердження в класному колективі [9, с. 25]. Це актуалізує потребу в просвітницькій роботі з батьками як складовій наступності.

В українських реаліях питання наступності набуває додаткового виміру в умовах

воєнного стану, коли значна частина дітей переживає вимушене переміщення, зміну закладу освіти, порушення звичного соціального оточення. О. Жизномірська наголошує, що «забезпечення психологічної безпеки, стабільності стосунків та відчуття приналежності до групи є пріоритетними завданнями педагога в умовах кризи» [4, с. 287]. Відповідно, наступність у соціальному розвитку в сучасних умовах нерозривно пов'язана із психолого-педагогічним супроводом дитини.

Таким чином, аналіз наукових підходів дає підстави стверджувати, що наступність між ЗДО та початковою школою в площині соціального розвитку дитини є багатовимірним процесом, який виходить за межі простого перенесення знань і навичок. Вона передбачає узгоджене функціонування двох освітніх ланок, де соціальні компетентності дитини не лише враховуються, а цілеспрямовано підтримуються й розвиваються в нових умовах навчання. Центральним ядром цього процесу виступає здатність дитини до адаптації в соціальному середовищі школи через сформовані в дошкільному віці навички комунікації, співпраці, емоційної регуляції та дотримання правил поведінки. Встановлено, що ключовими умовами ефективної наступності є узгодження педагогічних вимог між вихователями та вчителями, спільне проєктування освітнього середовища, а також збереження провідної ролі ігрової діяльності як природного механізму соціалізації дитини. Важливим є також залучення сім'ї як активного учасника процесу адаптації, що забезпечує безперервність соціального досвіду дитини поза межами закладу освіти. Окремо підкреслюється, що в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, посилюється значення психологічної безпеки та стабільності міжособистісних зв'язків у дитячому колективі.

Отже, наступність у соціальному розвитку дитини є важливим і ключовим чинником, що забезпечує дитині м'який перехід між ЗДО й школою, знижує її адаптаційні труднощі та формує основу для подальшої успішної соціалізації й навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Антонюк В., Антонюк Н. Теоретичні аспекти формування соціальної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в НУШ. *Humanitas*. 2022. № 3. С. 9-15. DOI: 10.32782/humanitas/2022.3.2.

2. Бєлова О. Площина соціальної готовності до навчання у школі дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. № 4. С. 135-140. DOI: 10.32782/apv/2021.4.21.

3. Бондар І., Адамович Г. Реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою освітою в умовах воєнного часу. *Освітні обрії*. 2023. № 2(57). С. 4–9. DOI: 10.15330/obrii.57.2.4-9.

4. Жизномірська О. Психологічна безпека особистості в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми в системі освіти*. 2023. № 3. С. 287-297. DOI: 10.18372/2786-5487.1.17708.

5. Піроженко Т. О., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Хартман О. Ю. Study of the Readiness of Older Preschool Children for Systematic Education in the Conditions of Reforming the Ukrainian School. *Psychological Journal*. 2022. Vol. 8(2). P. 18-32.

6. Сулік О. А. Психологічна готовність до навчання як фактор адаптації до школи у молодшому шкільному віці. *Actual Problems of Psychology in Educational Institutions.* 2022. Vol. 6. С. 89-98. DOI: 10.31812/psychology.v6i.7321.

7. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge: Harvard University Press, 1979. 330 p.

8. Dockett S., Perry B. Transitions to School: Perceptions, Expectations, Experiences. Sydney: UNSW Press, 2007. 296 p.

9. Fabian H., Dunlop A. W. Transitions in the Early Years: Debating Continuity and Progression for Children in Early Education. London: Routledge, 2002. 190 p.

10. Pianta R. C., Stuhlman M. W. Teacher-Child Relationships and Children's Success in the First Years of School. *School Psychology Review*. 2004. Vol. 33(3). P. 444-458.